

UURING:

13 küsimust Pärnumaa ettevõtjatele

SISSEJUHATUS

Pärnumaa Arenduskeskus on alates 2021. aastast võtnud eesmärgiks tegeleda Pärnumaa kui atraktiivse elu- ja töökohana turundamisega. Üheks sisendiks, kuidas asju teha, on 2016. aastal loodud Pärnumaa elu- ja töökoha turundusstrateegia. Selle tulemusena sai loodud ka parnumaa.ee leht. Samas on viie aastaga palju muutunud ning kogu strateegia vajab kaasajastamist.

Eelkõige vajavad ülevaatamist erinevad sihtgrupid, nende käitumine, mõtted tuleviku osas ning arvamus tänasest olukorrast. Kui mingeid käitumisharjumusi saab vaadata läbi otsingute internetis (mida ja kuidas inimesed Pärnumaa kohta otsivad), siis paljusid asju tuleb neilt otse ise küsida. Seetõttu viib Pärnumaa Arenduskeskus läbi **mitu eraldi uuringut**.

Saadud vastused aitavad leida seoseid ja erinevusi tuleviku töötaja ja tänase tööandja vahel. Küsimused on kompaktsed ning pigem olukorda kaardistavad. Saadud sisendi põhjal saab osasid teemasid juba detailsemalt edasi uurida.

Præguses dokumendis teeme ülevaate uuringust "**13 küsimust Pärnumaa ettevõtjatele**". Vastuste saamiseks kasutati Pärnumaa tööandjate emaili nimekirja ning sotsiaalmeediat.

Küsitluse läbiviimine on kaasrahastatud Euroopa Regionaalarengu Fondi toetuse andmise tingimustest "Piirkondlikud algatused tööhõive ja ettevõtlikkuse edendamiseks" ja Pärnumaa Omavalitsuste Liidu poolt.

PÄRNUMAA OMAVALITSUSTE LIIT
ASSOCIATION OF LOCAL AUTHORITIES OF PÄRNU COUNTY

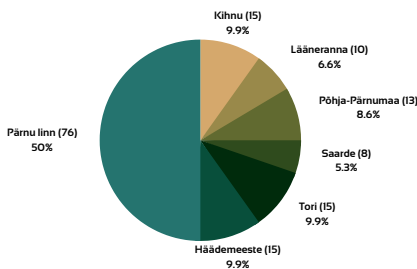

VASTUSTE ANALÜÜS

Kõige esimesena viisime läbi nõ. persona küsimused, et saada teada, millised ettevõtjad küsimustikule vastasid.

Ettevõtte paiknevus

Küsimustikule vastas 152 ettevõtjat. Täpselt pooled ehk 76 ettevõtjat tegutseb Pärnu linnas, neist 61 Pärnu kesklinnas. Osavaldade järgi tegutseb 8 ettevõtjat Audrus, 5 Paikusel ja 2 Tõstamaal. Ülejäänud 50% vastajatest tegutsevad teistes Pärnumaa omavalitsustes. Küsimustikule vastasid eriti aktiivselt ettevõtjad 700 elanikuga Kihnu saarel, kus vastajaid oli kokku 15.

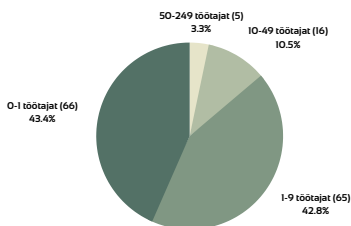

Graafik 1. Ettevõtjate paiknevus omavalitsuse järgi

Ettevõtte suurus

Järgmisena soovisime teada ettevõtte suurust. Mõõdupuulus võtsime üldlause lähendamise, kus suurettevõtteks peetakse rohkem kui 250 töötajaga ettevõtet. Keskmise suurusega on 50-249 töötajaga ettevõtted. Väikeetevõtted on 10-49 töötajaga ja mikroetevõtted 1-9 töötajaga ettevõtted. Lisasime juurde ka nõ. vabakutseliste või elustiiliettevõtjate kategooria, kus arvel 0-1 töötajat. Mõõname, et viimased valitud võivad osadel vastajatel kattuda, mistõttu saame analüüsis 0-1 vastajaid eraldi kategoriseerida ja vajadusel tuua välja erisused.

Vastajaid oligi kõige rohkem mikroetevõtetest ja vabakutseliste seast. Nemad moodustasid 86% kõikidest vastajatest. Väikeetevõttajaid oli 16 ja keskmise suurusega ettevõttajaid 5. Suurettevõtjad küsimustikule ei vastanud.

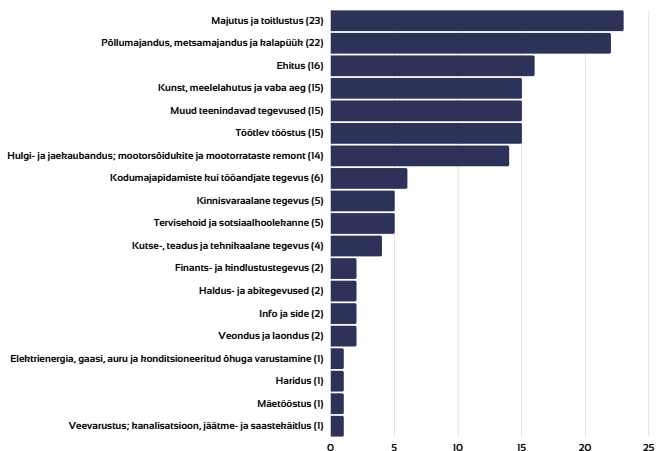

Graafik 2. Vastanud ettevõtete suurus

Tegevusvaldkond

Viimasena soovisime persoona küsimustes teada seda, mis on ettevõtte peamine tegevusvaldkond. Andsime ette valikud, kus olid välja toodud kõik Eesti Majanduse Tegevusalade Klassifikaatoris olevad tegevusalad. Vastajaid oli peaaegu kõikidest valdkondadest. Kaks tegevusala, kus ei olnud ühtegi vastajat, olid avalik haldus ja riigikaitse ning kohustuslik sotsiaalkindlustus ja eksterritoriaalsete organisatsioonide ja üksuste tegevus.

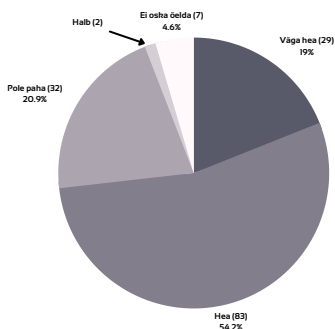
Kõige rohkem oli vastajaid majutuse ja toitlustuse ning põllumajandussektorist. Neile järgnesid ehituse, meelelahutuse, teeninduse ja töötleva tööstuse sektori ettevõtted. Positiivne on see, et pea igast valdkonnast oli vastajaid, mis annab vastuste osas sektorite lõikes laiemat pildi.

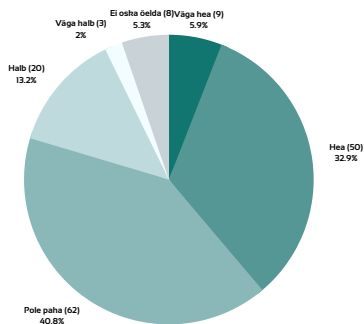
Graafik 3. Vastanud ettevõtete tegevusvaldkonnad

Elukeskkond

Esimesena soovisime teada seda, kuidas hindavad ettevõtjad nii Pärnumaa elu- kui ka töökeskkonda. Positiivne on see, et ettevõtjad väärtustavad siinset elukeskkonda, sest kõhkidest vastajatest pidas seda vähemalt heaks 73,2%. Ettevõtluskeskkonda hindas väga heaks ligi 6% vastajatest ja heaks 32,9%, keskmiseks aga 40,8% vastajatest. Vastustest saab järeldada, et siinsed ettevõtjad peavad Pärnumaal pakutavat elukeskkonda heaks, kuid ettevõtluskeskkond võiks olla parem.

Graafik 4. Siinne elukeskkond

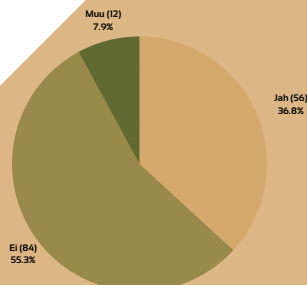
Graafik 5. Siinne ettevõtluskeskkond

Probleemid tööjõuga

Seejärel uurisime vastajatelt, kas neil on probleeme tööjõuga. "Jah" vastuse andis 56 vastajat ehk 37% rogu vastajate arvust. "Ei" vastas 84% vastajatest. **Kui vastustest jätta välja 0-1 töötajaga ettevõtjate vastused, siis on tööjõuprobleemid 40 ettevõtjal ehk ligi 50%.**

Kolmanda variandina said ettevõtjad valida "Muu" variandi. Seal täpsustati juba seda, et probleeme on hooajalise tööjõuga, konkreetse inseneri ametikohta täitmisega või on hetkel olukord koroonatõttu selline, et uue tööjõu vajadus on langenud. Siit saab järeldada, et vaatamata praegusele olukorrale tööturul, kus on toimunud palju koondamisi, on jätkuvalt probleeme sobiva tööjõu leidmisega.

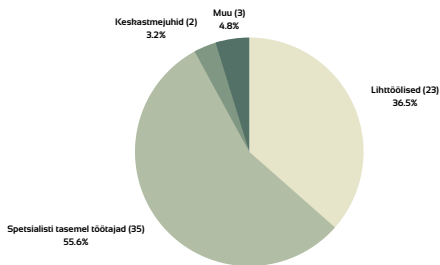
Järgnevalt soovisimegi täpsustada, mis tasemel tööjõu leidmisega hetkel probleeme on. **Vastuseid küsisime neilt 56 ettevõtjalt, kes vastasid eelmisele küsimusele "Jah".**

Graafik 6. Probleemid tööjõuga

Valida sai seda, kas neil on probleeme lihttöölise, spetsialistide või keskastme juhi tasemel töötajate leidmisega. Võimalus oli valida ka "Muu" variant, kus vastaja sai enda vastust selgitada. Võimalik oli valida mitu vastusevarianti.

Selgub, et kõige suurem vajadus on spetsialisti tasemel tööjõu järele. Sellel tasemel otsib töötajaid 56% hetkel uut tööjõudu vajavatest ettevõtjatest. Lihttöölisi on vaja 23%-l vastanutest. Keskastme juhi leidmisega on probleeme 2 ettevõtjal. "Muu" variandi all toodi samamoodi välja oskustöölise vajadus, otsiti ka autojuhte ning üks ettevõtja kirjutas, et töötajaid on vaja kõikidel tasemetel.

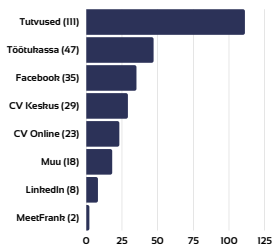

Graafik 7. Mis tasemel tööjõudu vajatakse

Töötusimiskeskonnad

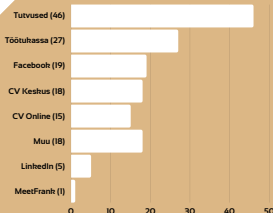
Eelmine küsimus näitas, et paljudel ettevõtjatel on probleeme tööjõu leidmisega. Järgmisena uurisimegi, millistest keskkondadest endale töötajaid otsitakse. Validasid mitu varianti.

Huvitav on see, et konkurentsituul kõige populaarsem viis töötajate leidmiseks on tutvused. Sellele järgneb Töötukassa ja Facebook. Eesti suurimad tööportaalid ei ole väga populaarsed ning pigem spetsialistide tasemele keskendunud LinkedIn ja MeetFrank on vastanud ettevõtjate seas täiesti alakasutatud. Arvestades meie eelmiste küsimustike tulemusi, kus uurisime noortelt, milliseid keskkondi nemad töö otsimiseks kasutavad, on üllatav, et just noorte seas populaarsed keskkonnad on tööandjate poolt vähe kasutatud.

Graafik 8. Töötusimiskeskonnad

Vaadates nende 56 ettevõtja vastuseid, kellel hetkel on tööjõu leidmisega probleeme, ilmneb sama muster. Kui 35 ettevõtjat peab probleemiks spetsialisti tasemel tööjõu leidmist, siis nendest ainult viis (ümardatult 14%) kasutavad spetsialistide tasemele mõeldud töötusimiskeskondi.

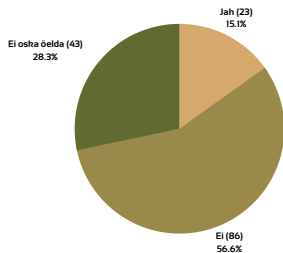
Graafik 9. Praegu töötajaid otsivate ettevõtjate poolt kasutatavad töötusimiskeskonnad

Mainekujundus

Uute töötajate leidmisel mängib olulist rolli ka ettevõtte maine. Seetõttu soovisime teada, kui paljud ettevõtjad tegelevad teadlikult mainekujundusega, mis on suunatud olemasolevatele ja potentsiaalsetele uutele töötajatele.

Tuleb välja, et teadlikult tegeleb mainekujundusega ainult 15% ettevõtjatest.

Üllatav oli ka see, et pisut üle neljandiku vastajatest ei osanud öelda, kas nad sellega üldse tegelevad. Vaadates nende ettevõtjate vastuseid, kellel on hetkel probleeme tööjõu leidmisega, siis tegeleb mainekujundusega **10 ettevõtjat 56st ehk ümardatult 18%.**

Graafik 10. Mainekujundusega tegelemine

Kõik 23 ettevõtjat, kes teadlikult tegelevad oma ettevõtte maine kujundamisega potentsiaalsete uute töötajate leidmiseks, said oma vastustes täpsustada, mida nad täpsemalt selles osas teevad. Toome siinkohal välja mõned kirjeldused:

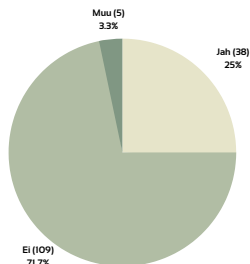
- "Kui küsimuses on mõeldud AINULT töötajatele ja potentsiaalsetele töötajatele suunatud tegevusi, siis see on üsna väike osa meie mainekujundus- ja kommunikatsiooniplaanist. Nendeks on: sotsiaalmeediapostitused meie tegevustest, sealhulgas motiveerivad reportaažid tiimi ühisüritustest ja õnnestunud projektidest, "too sõber meile" tüüpi tutvumiskohtumised, tootetestimised, bränditud firmariiete tellimine, flaiserite jagamine, osalemine ühisturundusüritustel."
- "Sisuturundus ja uudisartiklid. Sotsiaalmeedia postitused".
- "Hea ja kvaliteetne teenindus ning tingimused töötajatele".
- "Kindel ja läbipaistev tegevus, juht on pika kogemusega ja tuntud oma valdkonnas."
- "Ettevõtte kultuuri teadlik kujundamine."
- "Täiendame pidevalt töötajate oskusi, et suurendada ettevõtte töötajate kvalifikatsiooni."
- "Koostöö Kutsekooriga, Facebook, LinkedIn, koostööprojektid üldhariduskoolidega, spordi toetamine."
- "Töötaja-, tervise- ja peresõbralikud hüved."
- "Peame oluliseks rõhutada, et töö kodu lähedal."

Vastustest saab järeldada, et ettevõtjate tegevus maine kujundamisel on väga erinev, alustades sotsiaalmeedia postitustest ja lõpetades erinevate tutvumisürituste korraldamisega.

Töötajate vaimne tervis

Oluliseks aspektiks töötajate hoidmisel on töötajate rahulolu ja vaimne tervis, mistõttu soovisime teada, kui paljud Pärnumaa ettevõtjad sellega teadlikult tegelevad. Vastustest selgus, et sellega tegeletakse rohkem kui oma maine kujundamisega (25% vastajatest). **Vaadates vastuseid detailsemalt ja välistades siinkohal 0-1 töötajaga ettevõtjad, selgub, et vaimse tervise teemadega 27 vastajat 86st ehk 31% ettevõtjatest.**

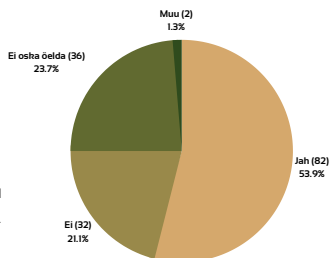
Vastusevariandina sai valida ka "Muu" ning seda kasutas hõkkvõttes 5 vastajat. Siinkohal täpsustati samamoodi, et teemaga tegeletakse ehk korraldatakse ühisüritusi, mille häigus räägitakse lähemalt ka oma töötajatega.

Graafik 11. Töötajate rahulolu ja vaimse tervisega tegelemine

Rail Balticu tulekuga suurenev potentsiaal

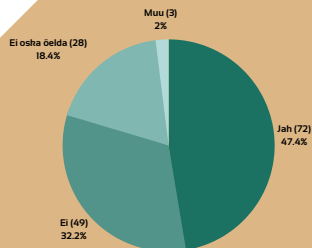
Seejärel soovisime teada, kuidas ja kas on ettevõtjad mõelnud Pärnumaa tuleviku peale, kui siit hakkab läbi kulgema Rail Balticu raudtee. **Küsisime, kas ettevõtjad näevad tulevikuvaates Pärnumaa potentsiaali suurenemist, arvestades, et siia jõuab Rail Baltic ning ühendused paranevad.** Vastusevariantidena sai valida "Jah", "Ei", "Ei oska öelda" ja "Muu" vahel. Tulemustest selgus, et rohkem kui pooled ettevõtjad näevad Rail Balticu tulekuga seoses Pärnumaa potentsiaali suurenemist (54%). 32 ettevõtjat vastas "Ei" ja 36 ei osanud veel öelda. **Välistades vastustest 0-1 töötajaga ettevõtjad, usuvad potentsiaali suurenemist 51 ettevõtjat 86st ehk 59%.**

Graafik 12. Pärnumaa suurenev potentsiaal Rail Balticu tulekuga

Ettevõtte laienemine

Teine tulevikusuunitlusega küsimus uuris ettevõtjatel seda, kas nad plaanivad lähiaastatel oma ettevõtmist laiendada. Positiivne oli see, et 72 ettevõtjat ehk 47% vastajatest ütles, et neil on plaan laieneda. 49 vastajat ei plaani laieneda ja 28 ei osanud seda hetkel öelda. 3 vastajat valis variandina "Muu" ning seal täpsustati, et laienemine sõltub omavalitsuse tegevusest või PRIA toetustest.

Graafik 13. Ettevõtjate laienemisplaaniid

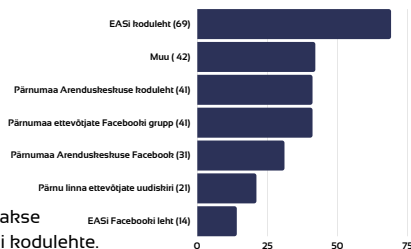
Teadlikkus Pärnumaa kodulehest

Eelviimasena soovisime teada, paljud ettevõtjad on kuulnud Pärnumaa elu- ja tööstuskonna tutvustamiseks loodud kodulehest parnumaa.ee. Tuleb välja, et üle poolte ettevõtjatest (57%) pole sellest domeenist varem kuulnud. Siit saab järeldada, et kodulehele on vaja rohkem juhtida ka kohalike elanike teadlikku tähelepanu.

Ettevõtjate infoallikad

Et paremini oma infot ettevõtjateni viia, küsisime viimasena seda, millistest allikatest saadakse infot erinevate toetuste, koolituste ja muude ettevõtlusteemade kohta. Ette oli antud seitse vastusevarianti ning võimalike valikute arv ei olnud piiratud:

- Pärnumaa Arenduskeskuse koduleht
- Pärnumaa Arenduskeskuse Facebook
- EASi koduleht
- EASi Facebooki leht
- Pärnu linna ettevõtjate uudiskiri
- Pärnumaa ettevõtjate Facebooki grupp
- Muu

Graafik 14. Ettevõtjate infoallikad

Vastustest selgus, et kõige rohkem kasutatakse ettevõtlusteemadega kursis olemiseks EASi kodulehte.

Populaarne oli ka "Muu" vastus. Sealt jooksis kõige populaarsema vastusena läbi, et infot saadakse meediast ja ajakirjandusest. Lisaks saadakse infot veel erialaliitudelt, toetusorganisatsioonidest ja otsitakse ise, kui seda peaks vaja minema.

Maakondliikult on kõige olulisemateks infoallikateks nii Pärnumaa Arenduskeskuse koduleht kui ka Pärnu(maa) ettevõtjate Facebooki grupp, mille kaudu saab ettevõtlusalast infot pisut üle neljandiku vastajatest.

Ettepanekuid ettevõtjalt

Küsimustiku lõpus said ettevõtjad teha vabas vormis ettepanekuid, kuidas Pärnumaad võiks tulevikus turundada. Seda võimalust kasutas **32 vastajat**. Toome välja pea kõik ettepanekud (tekst muutmata kujul):

- "2+2 tee Tallinnast Pärnu ja maakonda 3-5 mobiilimasti juurde - ülejäänu tuleb juba ise."
- "Noortel on suureks probleemiks kooli lõpu järgselt elamispinna leidmine kuna kuurortlinna üürihinnad on kõrged. Töötasud tootmisettevõtetes on Paides ja Pärnus sama, aga elamispinna üürihinna erinevus on kordades. Kui Pärnu linna jaoks on oluline lisaks kuurortlinna kuvandile ka tööstuse olemasolu, siis oleks mõistlik pakkuda noortele Pärnusse tööle asuvatele inimestele mõistliku hinnaga pikaajalisi (3-5 aastat) üüripindasid."
- "Ühtegi ettevõtlust ei hoiu püsti lõputute toetuste ja tasuta koolitustega. Hea idee leiab investori ning ka rahastuse. Selge on see, et Eestis on täna kvalifitseeritud töötajate puudus ja piirkonniti see probleem süveneb. Kahjuks otsitakse kõrgemat palgataset elukalliduse ja -standardite parandamise teel ja selle taseme leiab Tallinnas. Arvan, et turundama peaks Pärnut kui väärtust elukohana. Ettevõtte ja ettevõtjad peaksid vaatama kastist välja ja vaatama mitte oma turuna ainult Pärnut ja Pärnumaad vaid minimaalne eesmärk peaks olema kogu Eesti. Selliselt oleks ka võimalik konkureerida palgatasemetes kõigi samal turul tegutsevate ettevõtetega. Arvan, et ettevõtja omas segmendis peaks suutma maksta sama palka nii Tallinnas kui Pärnus, kuna tehtud töö on samaväärne ja saadud tulem ja lisandväärtus samuti. Lihtsalt Pärnus elades jääb inimesel rohkem raha kätte nii elamiseks kui ka oma elukvaliteedi parandamiseks võrreldes Tallinnaga. Omaette teema on ettevõtluse siia meelitamisega. Küll töötajad järgi tulevad kui kohapealt ei leia!"
- "Tuleks tunnustada ettevõtteid kes on üle kahekümnne aasta Pärnus tööd pakkunud ja hoidnud Pärnut elus ka rasketel aegadel."
- "Ärge hulluks mõelge! Ettevõtluses saab teha seda, mis toodab omanikule kasu. Avalikus sektoris tuleb raha suuresti seina seest, aga kas sellest tekib alati kasu on mõnikord küsitav. Mõlemad sektorid on ühiskonna toimimiseks vajalikud ja nende sidumine just arenguteks oluline. Pärnumaa on atraktiivne elukeskkond ja RB valmimisel potentsiaalne ettevõtlusearengukasvulava. Hoida tuleb mõlemaid sihte."
- "Ettevõtetele vastavate toetusvõimaluste otse edastamine. Isegi EASI kodulehte pidevalt vaadates usun, et enamiitele ettevõtetele jääb 90% toetusvõimalustest kahe silma vahele ja toetused lähevad enamjaolt neile ettevõtetele, kes töötavad aktiivselt projektide kirjutamise teenuse pakkujatega, kust tuleb ka väga täpne info sobivate voorude kohta."

- "Pärnus on puudu kunsti-, disaini- ja käsitööga tegelevatele mikroettevõtjatele taskukohastest, kaasaegsetest väikestest äripindadest. Need mis RÜÜtlis on hirmkallid, vanamoodsad, kommunaalid vananenud ja kallid. Kas võiks olla ka nõ. idee tasandil (nagu hetkel Pärnu ehitab Pärnu rannapromenaadile kohvikud mis antakse rendile)- sarnane lahendus ja kunstivaldkonna ettevõtjatele (väikesed 15-30m2) kaasaegsed pinnad; mingi ühine maja (et tekiks tervikteema), kus omanõulised ettevõtjad saaksid siis seal omale ruumi rentida. Pärnu Gildimajast ei ole mõtet rääkida- ventilatsioon puudub, ruumid niisked, rülmad, vanad- kindlasti ka kommunaalkulud seetõttu väga suured."
- "Pärnu linn võiks olla rohkem avatuma meelega ja oma tegevuses ning plaanis kavandada midagi sellist, mida teised linnad juba teinud ei ole. Hetkel tundub, et kõik, mis tundub tundmatu, tekitab rohe ei reaktsiooni. Uudsus ja julgus paistab puuduvat, turvatsoon on mõnus küll aga see..... Meie pidime oma teenuse Tartu viima, kuna Pärnu linn ütles ei, Tartu seevastu oli rohe nõus, sest sellist teenust mujal linnades ei ole."
- "Tööle jõudmise aeg lühike. Kergliiklusteede rohkus. Puhas ja korras."
- "Kui mõni suurem riigiamet siia kolkiks, et Pärnusse "tarka" tööd juurde tuleks, oleks piirkond atraktiivsem töökeskonnana. Parem elukeskkond vajab pikemalt arutlust ja mõtteid on, aga minu ideaalne lasteaed on, kus tugiteenus on kohapeal, haigla töötajad (füsioterapeut, tegevusterapeut) võtavad spetsiaalselt sisseseatud kabinets (saalis) lapsi vastu ning vanemad pole autojuhid, vaid tugiteenus on korraldatud nii, et spetsialist liigub lasteaedade vahel, mitte vanemad haigla vahet. Kui vahel näen kahte oma rühma vanemat haiglas, siis on see rohe 3*8=24 tegemata töötundi nädalas. Mõni periood on lausa 2-3 visiiti teraapiatesse. Pärnu saaks olla aga innovatiivne, pannes oma terapeudid liikuma koostöös haigla ja lasteaiaga, mitte vanemad."
- "Kutse, keskj ja kõrgharidus on Pärnumaal vaja viia kokku. Kindlasti vaja professuure ülikooli juurde. Lennuvälja, 4 reaalist via balticat, rail balticut. Pärnu linnajuhid peaks endale selgeks tegema, mis roll ja ootus Pärnule on peale maavalitsuse kadumist."
- "Pärnu ettevõtlus võiks vaba olla poliitilistest kemplemistest".
- "Pärnumaa äärealade teedevõrk, internetiühendus ja mobiililevi ei kannata kriitikat ja ei ole ettevõtjatele atraktiivne."
- "Tartu Ülikooli kolledžis võiks olla IT valdkonna eriala. See muudaks Pärnu atraktiivsemaks keskkonnaks kõrge häibeliste IT ettevõtetele, mis annaks omakorda hoogu juurde Pärnu üldise ettevõtluse elavdamiseks."
- "Peab laiendama või looma tootmisettevõtteid, mis toodavad midagi, aga meil on ainult teenindusettevõtted, aga varsti ei ole keda teenindada."
- "Parandada omavalitsuste kompetentsi keskkonnakaitse ja tervishoiu alal."
- "Kõrgkoolides tudengitele siinsete võimaluste tutvustus ja meeldetuletus, Pärnu õpivõimaluste turundus (jätmata seda vaid koolidele)."
- "Palun tehke endale selgeks, kellele te seda turundada soovite? Kohalikele noortele, kes siit põgenevad? Uutele investoritele? Teise kodu planeerijatele? Välismaalastele? Suvilahuviilistele? Residentidele?"

- "Tehnilise hariduse saamise võimaluste suurendamine."
- "Pärnumaa kui terviku sihtkohaturundus tuleb käsile võtta mitte EAS, RTK, MAK, TAK või muude bürookraatlike organisatsioonide kabinetivaiures pastakast välja imetud "tööplaanide", "tegevuskavade", "eelarvete" ja muude formaalsete dokumentide alusel, vaid turismi- ja teenindustevõtete reaalistest vajadustest lähtudes. Hotelliomanik teab, kus tema kliendid käivad golfi mängimas, purjetamas, kalastamas, lohesurfamas või niisama hängimas. Golfklubiomanik teab, kust tema kliendid rentisid auto, kus öövivad ja kus enne ööbimist pidutsevad. Purjekarendiettevõtja teab, kust ostavad kliendid jahile kaasa söögi ja veinid ja kuhu nad seilavad. Kanuu- ja kajakilaenuaja. Muuseum. Ööklubi. Surfklubi. Jahtklubi teab peale suviste ürituste kõike ka jääpurjetamisest. Kohapüük, ahvenapüük jäält. Ja nii edasi. Kui kõik need teadmised kokku panna, moodustub muster, mille alusel saab väga täpselt suunata nii sihtkohaturundust kui panna kokku pakette. Ei, Romantiline Rannatee ei ole halb mõte, palju renasid radu on hõrrastatud. Aga tegelikust vajadusest lähtuvalt koostatud pakettidele on palju lihtsam leida ka toimivat kommunikatsioonikanalit kui umbmäärasele ideele, et "ärkki keegi matkab Riiast jalgsi Pärnusse." Merle Rallmann matkab ja selliseid on ehk paar-kolm veel, aga nemad söövad oma võileibu ja Rannahotellis ei ööbi, nende peale pole mõtet MAK-de, TAK-de, PAK-de ja teiste riiklike arenduskeskuste raha raisata. Antagu see raha parem sektori ettevõtjate moodustatavale MTÜ-le (või ka OÜ-le) ja las otsustavad ise, kas minna Helsingi Matkamessut koridori seisma või teha mingi äge video, mida õigete sihtgruppide sotsiaalmeedias levitada."